

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

PHAN THỊ SEN HỒNG

HUYỆN PHÚ BÌNH TỈNH THÁI NGUYÊN
TRONG CUỘC KHÁNG CHIẾN CHỐNG THỰC DÂN PHÁP
(1945 - 1954)

LUẬN VĂN THẠC SĨ NHÂN VĂN

Thái Nguyên, năm 2014

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

PHAN THỊ SEN HỒNG

**HUYỆN PHÚ BÌNH TỈNH THÁI NGUYÊN
TRONG CUỘC KHÁNG CHIẾN CHỐNG THỰC DÂN PHÁP
(1945 - 1954)**

Chuyên ngành: Lịch sử Việt Nam

Mã ngành: 60220313

LUẬN VĂN THẠC SĨ NHÂN VĂN

Người hướng dẫn khoa học: TS. Nguyễn Xuân Minh

Thái Nguyên, năm 2014

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới Tiến sĩ Nguyễn Xuân Minh, người thầy đã trực tiếp, tận tình hướng dẫn tôi trong suốt quá trình nghiên cứu để hoàn thành luận văn này.

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn tới các thầy cô giáo khoa Lịch sử, khoa Sau đại học - trường Đại học sư phạm Thái Nguyên đã tạo điều kiện giúp đỡ tôi trong quá trình học tập và hoàn thành luận văn.

Tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành đến Sở Giáo dục - Đào tạo Thái Nguyên, Trường THPT Phú Bình, đã tạo điều kiện giúp đỡ tôi về mọi mặt trong quá trình học tập và thực hiện luận văn.

Xin gửi lời cảm ơn đến Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy Thái Nguyên, Trung tâm Lưu trữ Sở Nội vụ tỉnh Thái Nguyên, Huyện ủy Phú Bình, Ban Chỉ huy Quân sự huyện Phú Bình đã tạo điều kiện thuận lợi, giúp đỡ tôi trong quá trình thu thập tài liệu để hoàn thành luận văn.

Cuối cùng xin chân thành cảm ơn gia đình, Tổ Văn - Sử, các bạn đồng nghiệp đã giúp đỡ, động viên, khuyến khích tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu.

Thái Nguyên, tháng 8 năm 2014

Tác giả luận văn

Phan Thị Sen Hồng

MỤC LỤC

Trang

Trang phụ bìa	
Lời cam đoan.....	
Lời cảm ơn	i
Mục lục.....	ii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	3
3. Đối tượng, phạm vi nghiên cứu, nhiệm vụ của đề tài.....	7
4. Nguồn tài liệu và phương pháp nghiên cứu.....	7
5. Đóng góp của luận văn.....	8
6. Bố cục của luận văn.....	8
Chương 1. KHÁI QUÁT ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN, KINH TẾ - XÃ HỘI TRUYỀN THỐNG YÊU NƯỚC VÀ CÁCH MẠNG CỦA NHÂN DÂN CÁC DÂN TỘC HUYỆN PHÚ BÌNH.....	9
1.1. Điều kiện tự nhiên, kinh tế - xã hội.....	9
1.2. Truyền thống yêu nước và cách mạng của nhân dân các dân tộc huyện Phú Bình..	16
Chương 2. QUÂN, DÂN HUYỆN PHÚ BÌNH ĐẤU TRANH BẢO VỆ, XÂY DỰNG CHẾ ĐỘ DÂN CHỦ NHÂN DÂN, TÍCH CỰC CHUẨN BỊ KHÁNG CHIẾN (1945 - 1950)	30
2.1. Quân, dân huyện Phú Bình đấu tranh bảo vệ, xây dựng chế độ dân chủ nhân dân..	30
2.2. Quân, dân huyện Phú Bình tích cực chuẩn bị kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược.....	40
Chương 3. QUÂN, DÂN HUYỆN PHÚ BÌNH TRỰC TIẾP CHIẾN ĐẤU BẢO VỆ QUÊ HƯƠNG, XÂY DỰNG HẬU PHƯƠNG, CHI VIỆN TIỀN TUYẾN (1950 - 1954).....	58
3.1. Quân, dân huyện Phú Bình trực tiếp chiến đấu bảo vệ quê hương, góp phần bảo vệ cửa ngõ phía nam của An Toàn Khu Trung ương.....	58
3.2. Quân, dân huyện Phú Bình tích cực xây dựng hậu phương, chi viện tiền tuyến (1950 - 1954)...	65
KẾT LUẬN	78
TÀI LIỆU THAM KHẢO	85
PHỤ LỤC	91

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Phú Bình là huyện trung du, miền núi, có vị trí địa lí nằm ở vùng địa đầu phía Đông - Nam tỉnh Thái Nguyên. Do nằm trên địa bàn trung tâm của vùng chiến lược phía Bắc sông Hồng, nên trong lịch sử đấu tranh dựng nước và giữ nước của dân tộc, địa bàn Phú Bình đã từng là nơi tranh chấp quyết liệt giữa quân, dân ta với giặc ngoại xâm. Từ xa xưa, ông cha ta đã từng coi địa bàn Thái Nguyên (trong đó có huyện Phú Bình) là phen giậu phía Bắc của kinh thành Thăng Long - Hà Nội, là điểm xuất phát để triển khai lực lượng chống giặc ngoại xâm ở miền biên giới. Chính vị trí chiến lược và địa bàn dụng võ mà lịch sử giành cho Thái Nguyên nói chung, huyện Phú Bình nói riêng đã hun đúc cho người dân huyện Phú Bình sớm có truyền thống anh hùng, bất khuất đấu tranh chống giặc ngoại xâm, chống cường quyền, áp bức.

Trong cuộc vận động giải phóng dân tộc 1939 - 1945, từ ngày Căn cứ địa cách mạng Bắc Sơn - Võ Nhai ra đời, cả nước biết đến Phú Bình, một địa danh của An Toàn Khu 2 nổi tiếng. Vùng quê này đã đi vào lịch sử với những “địa chỉ đỏ” - nơi nuôi dưỡng, đùm bọc, che chở cho nhiều cán bộ cấp cao của Đảng những năm còn trong bóng tối đầy gian nan, thách thức. Nêu cao truyền thống yêu nước chống ngoại xâm, nhân dân các dân tộc Phú Bình đã hăng hái tham gia các đoàn thể Cứu quốc của Mặt trận Việt Minh. Trong Cao trào chống Nhật cứu nước và Tổng khởi nghĩa tháng Tám năm 1945, chớp lấy thời cơ thuận lợi, nhân dân huyện Phú Bình đã tiến hành khởi nghĩa giành chính quyền. Thắng lợi này của Phú Bình đã góp phần cùng với nhân dân cả nước làm nên thắng lợi vĩ đại của cuộc Cách mạng tháng Tám năm 1945, đưa tới sự ra đời nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, mở ra kỉ nguyên mới trong lịch sử dân tộc: Kỉ nguyên độc lập, tự do.

Trong thời kì kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược (1945-1954), Phú Bình là cửa ngõ, là vùng giáp ranh giữa Căn cứ Việt Bắc với vùng địch tạm chiếm, một địa bàn mà kẻ địch coi là trọng điểm đánh phá bằng không quân, biệt kích, tập kích. Kẻ địch thường lấy địa bàn Phú Bình làm bàn đạp tấn công lên tỉnh lỵ Thái Nguyên và Căn cứ Việt Bắc. Tiếp tục phát huy truyền thống yêu nước, chủ nghĩa anh hùng cách mạng, dưới sự lãnh đạo của Đảng bộ, quân, dân trong huyện luôn làm tròn những nhiệm vụ thiêng liêng: Đấu tranh bảo vệ, xây dựng chế độ dân chủ nhân dân; tích cực chuẩn bị kháng chiến; trực tiếp chiến đấu bảo vệ quê hương, góp phần bảo vệ cửa ngõ phía nam của An Toàn Khu Trung ương; xây dựng hậu phương, chi viện tiền tuyến. Sự đóng góp đáng kể sức người, sức của của nhân dân Phú Bình đã góp phần vào thắng lợi chung của dân tộc trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược. Với những thành tích vẻ vang đó, Đảng bộ, nhân dân các dân tộc Phú Bình đã vinh dự được Đảng và Nhà nước phong tặng danh hiệu *An hùng Lực lượng vũ trang nhân dân* thời kì kháng chiến chống Pháp cho đơn vị huyện và 8 xã trong huyện.

Tìm hiểu, nghiên cứu về *Huyện Phú Bình trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp (1945 - 1954)* vừa có ý nghĩa khoa học và vừa có ý nghĩa thực tiễn. Nội dung của Luận văn góp phần dựng lại toàn cảnh bức tranh lịch sử về cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp của quân, dân huyện Phú Bình. Qua đó góp phần bổ sung tài liệu vào việc nghiên cứu cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược (1945 - 1954) của dân tộc, làm sâu sắc hơn lịch sử địa dân tộc. Luận văn góp phần cung cấp nguồn tài liệu để giảng dạy lịch sử địa phương tại các trường phổ thông trong huyện, tô thắm thêm truyền thống cách mạng của vùng quê đã được Đảng ta chọn làm An Toàn Khu 2.

Vì những lí do trên, tôi quyết định chọn vấn đề: *Huyện Phú Bình tỉnh Thái Nguyên trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp (1945 - 1954)* làm đề tài Luận văn.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.

Hơn một nửa thế kỉ đã trôi qua nhưng thắng lợi của cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp (1945 - 1954) còn in đậm trong lịch sử dân tộc. Cho đến nay, đã có nhiều công trình lịch sử viết về cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược (1945 - 1954) của dân tộc với những đóng góp của các địa phương trong đó có tỉnh Thái Nguyên.

Trong các cuốn: “Cuộc kháng chiến thần thánh của nhân dân Việt Nam”, Nhà xuất bản Sự thật - Hà Nội, xuất bản năm 1985; cuốn “Lịch sử kháng chiến chống thực dân Pháp (1945 - 1954)” gồm 6 tập, Viện Lịch sử quân sự - Bộ Quốc phòng xuất bản năm 1985, đã trình bày chi tiết về cuộc kháng chiến chống Pháp của nhân dân ta trên các lĩnh vực, làm nổi bật những chiến thắng quân sự vẻ vang gắn liền với các địa phương trong Căn cứ địa Việt Bắc.

Cuốn “Lịch sử nghệ thuật chiến dịch Việt Nam (1945 - 1975)”, Viện Lịch sử quân sự, xuất bản năm 1995 đã đề cập đến nghệ thuật quân sự của nhân dân ta trong kháng chiến chống Pháp với các chiến dịch nổi tiếng: Chiến dịch Việt Bắc Thu - Đông 1947, Chiến dịch Biên giới 1950, Chiến dịch Điện Biên Phủ 1954...

Các cuốn giáo trình lịch sử Việt Nam viết về giai đoạn 1945 - 1954 tiêu biểu: Cuốn “Đại cương lịch sử Việt Nam”, tập III của các tác giả Lê Mậu Hãn, Trần Bá Đệ, Nguyễn Văn Thư, Nhà xuất bản Giáo dục, năm 1997; cuốn “Lịch sử Việt Nam (1945 - 2000)” của tác giả Nguyễn Xuân Minh, Nhà xuất bản Giáo dục, năm 2006; các cuốn sách đó đã trình bày sâu sắc, toàn diện về lịch sử dân tộc và đề cập đến đóng góp của Việt Bắc trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược (1945 - 1954).

Theo chỉ thị của Hồ Chí Minh, ngày 4/6/1945 Khu giải phóng Việt Bắc được thành lập, là căn cứ cách mạng lớn nhất của cả nước trong Tổng khởi nghĩa tháng Tám năm 1945. Tiếp đó hình thành Khu 1, Chiến khu 1, Liên khu 1, Liên khu Việt Bắc, Quân khu Việt Bắc (ngày nay là Quân khu I). Việt Bắc

là nơi ra đời Đội Việt Nam tuyên truyền giải phóng quân - tiền thân Quân đội nhân dân Việt Nam. Trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp, Việt Bắc vừa là căn cứ địa vững chắc của cả nước, vừa là chiến trường diễn ra nhiều chiến dịch, nhiều trận đánh vang dội gây cho kẻ thù những thất bại nặng nề, làm phá sản các âm mưu chiến lược, các thủ đoạn chiến tranh của chúng. Những đóng góp của quân, dân Thái Nguyên nói chung và huyện Phú Bình nói riêng đã được trình bày trong nhiều công trình nghiên cứu khoa học:

Cuốn “Bắc Thái 40 năm đấu tranh và xây dựng (1945 - 1985)” - Sở Văn hóa Thông tin Bắc Thái xuất bản năm 1985, đã tập hợp những bài tham luận của các tác giả, làm rõ những đóng góp của nhân dân Bắc Thái trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Cuốn sách đã cung cấp những tư liệu quý giá về địa lí, lịch sử của Bắc Thái nói chung và các huyện nói riêng, trong đó có huyện Phú Bình.

Cuốn “Bắc Thái trong căn cứ địa Việt Bắc” - Ban Nghiên cứu Lịch sử Đảng Bắc Thái xuất bản 1987, đã làm rõ vai trò của nhân dân các dân tộc Bắc Thái đối với quá trình hình thành, phát triển của Việt Bắc, trong đó có đóng góp của Phú Bình với vai trò là cửa ngõ phía Đông - Nam của Căn cứ Việt Bắc.

Từ năm 1990, thực hiện Nghị quyết của Quân ủy Trung ương và Bộ Quốc phòng về công tác khoa học quân sự, tổng kết chiến tranh, đã có nhiều công trình nghiên cứu sâu sắc, toàn diện về Căn cứ Việt Bắc trong cuộc chiến tranh giải phóng dân tộc:

Trong cuốn “Việt Bắc 30 năm chiến tranh cách mạng (1945 - 1975)” - Nhà xuất bản Quân đội nhân dân gồm 2 tập, tập 1 xuất bản năm 1990, đã trình bày đầy đủ về cuộc kháng chiến chống Pháp của dân tộc Việt Nam, những đóng góp của Việt Bắc trên các lĩnh vực, trong đó có đóng góp của nhân dân các dân tộc huyện Phú Bình như: Công tác tiếp cư, đánh bại cuộc hành quân Phôcơ năm 1950 của Pháp, chi viện tiền tuyến...

Cuốn “Bắc Thái lịch sử kháng chiến chống thực dân Pháp (1945-1954)” - Bộ Chỉ huy quân sự tỉnh Bắc Thái, xuất bản năm 1990, đã phản ánh đầy đủ, trung thực, cuộc chiến tranh toàn dân, toàn diện của nhân dân và các lực lượng vũ trang trên địa bàn Bắc Thái trong cuộc kháng chiến chống Pháp.

Cuốn “Tổng kết chỉ đạo thực hiện nhiệm vụ chiến lược quân sự của Liên khu Việt Bắc (1945 - 1954)” - Nhà xuất bản Quân đội nhân dân, tập 1 xuất bản năm 1990, tập 2, tập 3 xuất bản năm 1991 do Bộ Tư lệnh Quân khu I biên soạn, làm rõ hơn vai trò của Liên khu Việt Bắc về chính trị, quân sự, hậu cần trong cuộc kháng chiến chống Pháp.

Đề tài nghiên cứu cấp bộ: “Tìm hiểu An Toàn Khu Trung ương (ATK) trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp (1945 - 1954), Khoa Lịch sử, Trường Đại học Sư phạm Việt Bắc, năm 1994, do các tác giả Nguyễn Xuân Minh (chủ biên), Hoàng Ngọc La, Đỗ Hồng Thái biên soạn. Đề tài nghiên cứu đã chỉ rõ vị trí, vai trò của An Toàn Khu Trung ương trong kháng chiến chống Pháp với sự đóng góp to lớn của đồng bào các dân tộc Việt Bắc.

Trong cuốn “Thái Nguyên lịch sử đấu tranh cách mạng và kháng chiến chống Pháp (1941 -1954)” - Bộ Chỉ huy quân sự tỉnh Thái Nguyên xuất bản năm 1999, đã phản ánh một cách tương đối đầy đủ và sinh động cuộc đấu tranh vũ trang toàn dân, toàn diện của nhân dân và các lực lượng vũ trang trên địa bàn tỉnh Thái Nguyên trong thời kì Cách mạng tháng Tám và kháng chiến chống Pháp (1945 - 1954), trong đó huyện Phú Bình đã được đề cập đến trên các lĩnh vực.

Trong cuốn “Lịch sử Đảng bộ xã Kha Sơn (1938 - 1995)” - Đảng bộ xã Kha Sơn xuất bản năm 1999, các tác giả đã dựng lại quá trình xây dựng, trưởng thành của Đảng bộ Kha Sơn qua từng thời kì cách mạng. Đó là quá trình đấu tranh anh dũng, vẻ vang của nhân dân Kha Sơn - vùng đất sớm được chọn làm An Toàn Khu của Trung ương và Xứ ủy Bắc Kỳ.

Cuốn “Lịch sử Đảng bộ tỉnh Thái Nguyên tập 1(1936 - 1965)” - Ban Chấp hành Đảng bộ Thái Nguyên, xuất bản năm 2003 đã kế thừa, phát huy những công trình nghiên cứu trước đó và đưa ra những đánh giá mới nhất về các vấn đề lịch sử Thái Nguyên.

Cuốn “Lịch sử Đảng bộ huyện Phú Bình (1930 - 2005) - Ban Chấp hành Đảng bộ huyện Phú Bình, xuất bản năm 2005 đã dựng lại quá trình xây dựng và trưởng thành của Đảng bộ, ghi lại những thành tựu mà Đảng bộ đã lãnh đạo cán bộ và nhân dân các dân tộc trong huyện giành được trong suốt chặng đường phát triển của lịch sử dân tộc, tiêu biểu là những đóng góp to lớn trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp (1945 - 1954).

Trong cuốn “Huyện Phú Bình: Lịch sử kháng chiến chống xâm lược và xây dựng - bảo vệ tổ quốc (1945 - 2000)” - Ban Chỉ huy quân sự huyện Phú Bình, xuất bản năm 2007, đã làm nổi bật truyền thống đấu tranh vũ trang kiên cường, bất khuất của nhân dân các dân tộc huyện Phú Bình trong cuộc vận động giải phóng dân tộc, trong kháng chiến chống Pháp, chống Mỹ.

Cuốn “Từ A.T.K Thái Nguyên đến chiến thắng lịch sử Điện Biên Phủ”- Sở Văn hóa Thể thao và Du lịch Thái Nguyên, xuất bản năm 2009 đã tập hợp những bài tham luận trong Hội thảo khoa học “Từ A.T.K Thái Nguyên đến chiến thắng lịch sử Điện Biên Phủ”, nhằm khẳng định vị thế, vai trò và ý nghĩa của An toàn khu Thái Nguyên trong 9 năm trường kì kháng chiến chống thực dân Pháp, nói rõ những đóng góp to lớn của nhân dân các dân tộc Thái Nguyên trong chiến dịch Điện Biên Phủ năm 1954.

Các công trình trên đây đã phản ánh ở những mức độ khác nhau những đóng góp của nhân dân Thái Nguyên nói chung và nhân dân huyện Phú Bình nói riêng trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược (1945 - 1954). Những công trình trên là nguồn tài liệu quý giúp chúng tôi trong quá trình thực hiện đề tài Luận văn: “*Huyện Phú Bình tỉnh Thái Nguyên trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp 1945 - 1954*”.